

Kooperációs bibliográfiai projektek

Azonos tárgykör vagy kutatási téma esetén egy meghatározott terület vagy ország könyvtárai közösen készíthetnek *szakbibliográfiákat*. A munkát feloszthatják egymás között terület, periódus, dokumentumtípus vagy speciális szakterület szerint. A címszavak kialakításában az egyes könyvtárak meghatározott szabványokat követnének. A munka koordinálását és az ellenőrzést a kijelölt könyvtár(ak) végeznék. A bibliográfiákat publikálni lehet, belőlük a kooperáló könyvtárak ingyen, a nem kooperálók pénzért részesülhetnének.

Referenz anyagok

Közös erőfeszítéssel és a munka megosztásával a kooperáló könyvtárak címjegyzékeket, standard indexelő és referáló kiadványokat, bibliográfiai szótárakat, enciklopédiákat jelentethetnek meg. Így sokkal jobb referenz anyagokat állíthatnak össze, mint amilyenek a kereskedelemben kaphatók, tekintve, hogy a náluk jelentkező igények alapján sokkal jobban tudják, milyen típusú információra és milyen minőségű referenz eszközre van szükség.

[MALHAN, I. V.: *Library cooperation and reference service = Herald of Library Science*, 19. köt. 1–2. sz. 1980. p. 51–59.]

(Fazekas Zsuzsa)

Tervezés és együttműködés az NSZK könyvtáraiban

Ma már senki sem vitatja azt, hogy a könyvtárak hatékony szolgáltatásainak érdekében bizonyos szintű tervezés szükséges. Ezt a tervezést az egyes országok politikai, társadalmi és gazdasági rendszere határozza meg.

Sok demokratikus alkotmányú nyugati ipari országban, mint pl. az NSZK-ban is, a következő alapelvet vallják: a szabadságnak és a tervezésnek olyan egyensúlyban kell lennie, amely egyfelől az egyéni felelősségnek a legtágabb teret biztosítja, másfelől viszont bizonyos határok figyelembevételét is megköveteli.

Az NSZK-ban az állam szövetségi jellegéből adódik, hogy az illetékesség a jogi és közigazgatási kérdésekben megoszlik az állam, a 11 tartomány, illetőleg az önálló közigazgatású egységek között. Ez a helyzet a könyvtárakat is messzemenően érinti.

A könyvtárak ügye elsősorban a *tartományok* felelőssége. Az alkotmány szerinti önállóságuk folytán

hatáskörükbe tartozik a kultúra, a tudomány és az oktatás területére vonatkozó szabályok és rendeletek megalkotása, azok végrehajtása és a könyvtárak fenntartása. A városi közkönyvtárak, az egyetemi könyvtárak, a színházak és múzeumok létrehozásáért, szervezéséért és fenntartásáért is a tartományok felelősek.

A *szövetségi állam* néhány nagy könyvtár, mint pl. a frankfurti *Német Könyvtár (Deutsche Bibliothek)* fenntartója; ez a nemzeti könyvtár szerepét tölti be az NSZK-ban. A szövetségi állam hatáskörébe tartozik a tudományos kutatás és dokumentáció ügye is.

Kb. tíz éve alakult meg egy, az állam és a tartományok közötti tevékenységet koordináló intézmény, és létrehoztak egy állami–tartományi vegyes bizottságot is a kulturális tervezés, fejlesztés és kutatás előmozdítása érdekében. A könyvtári tervezés és kutatásfejlesztés területén a legnagyobb feladat a *Német Kutatótársaságra (Deutsche Forschungsgemeinschaft, DFG)* hárul. A DFG olyan kulturális szervezet, amelyet a szövetségi állam a tartományokkal együttesen tart fenn. Feladatait – az alap kutatások minden tudományterületen való támogatását – önállóan tervezi meg.

*

Milyen alapokon nyugszik és milyen keretek között funkcionál a tervezés és a központi szolgáltatás az NSZK-ban?

A második világháború után 1949-ben, az NSZK megalakulásának az évében, a legfontosabb feladat az ország újjáépítése volt. Olyan liberális gazdasági elvek érvényesültek, amelyek az állami tervezéssel szemben az egyéni kezdeményezéseket részesítették előnyben. A tudományos könyvtárak már ebben az időszakban is kivételes helyzetben voltak, minthogy azt a feladatot kapták, hogy a hazai olvasót külföldi dokumentációval lássák el.

A kultúra és a tudomány tervezését rendeletileg csak a 60-as években szabályozták, amikor a szövetségi állam és a tartományok létrehozták a Tudományos Tanácsot. 1960-ban a Tanács javaslatokat készített az egyetemek fejlesztésére vonatkozóan. E javaslatokat minden tartományban jelentős intézkedések követték. A javaslatok második kötete 1964-ben látott napvilágot, ez a kutatókönyvtárak fejlesztésére vonatkozott, s mint ilyen a tervezési munkában használható modelleket mutatott be. Kb. 80 tudományos könyvtár egyedi kialakítása, felszerelése, támogatása tekintetében szolgált különféle ötletekkel. Mindezek nem voltak kötelezőek, de hatásukban pozitívnak bizonyultak. Túlás nélkül megállapítható, hogy a Tudományos Tanács javaslatai hosszú éveken keresztül orientálták sikeresen a könyvtár-fejlesztést.

Az 1973-as könyvtári terv megszületésével az NSZK könyvtártervezésének életében új korszak kezdődött. Az

1973-as tervet *Az NSZK könyvtári hálózatának vázlata* címen is ismerik. Ez a terv nem állami kezdeményezésben, hanem a német könyvtárosok konferenciájának eredményeként jött létre. Ezen a konferencián a német könyvtárak képviselői és a Német Könyvtáros Egyesület tagjai, azaz az általános gyűjtőkörű német közkönyvtárak képviselői vettek részt. Ez az 1973-as terv volt az első az NSZK-ban, amely ezeket a könyvtárakat úgy kezelte, mint egy egységes rendszernek a tagjait.

A terv bizonyos feladatokat határozott meg, és a könyvtárakat 4 kategóriába osztotta:

az 1–2. kategóriában a városi és megyei hatáskörrel rendelkező könyvtárak találhatók, információs és dokumentációs feladataik leírásával;

a 3. kategóriába tartoznak a tartományi könyvtárak; feladatuk a dokumentáció, különös tekintettel a tudósok és a kutatók igényeinek kielégítésére;

a 4. kategóriában a nagy állami könyvtárak szerepelnek, országos hatáskörrel.

A 4. kategóriájú könyvtárakkal párhuzamosan működnek az iskolai könyvtárak, a felsőoktatási intézmények könyvtárai és az egyéb szakkönyvtárak.

Az 1973-as könyvtári terv hatása a különböző típusú könyvtárak egymás közötti együttműködésének komolyan vételében nyilvánult meg.

A tervezési munkák 1949-től folyamatosan haladtak. A tervezés a DFG programja szerint történik. A programok pozitív hatását az is mutatja, hogy:

- a DFG szervezete a szövetségi állam, a tartományok, a tudományos világ és a könyvtárak együttműködésének biztos bázisává tudott válni;
 - a tervezésnek megfelelő cél megvalósítását financiálisan is segíteni tudja;
 - minden program önkéntes együttműködésre kínál lehetőséget.
- A programok közül említésre méltó:
- a tartományközi dokumentációs szolgáltatási rendszer;
 - a gépesítés segítségével megvalósítható ésszerűsítési és modernizálási tervek (adatbankok, központi adatbázisok, terminálos keresés stb.);
 - hosszútávú programok a régi, archív és speciális dokumentumfajták hozzáféréseinek biztosítása érdekében.

Az elméleti ismeretek és a gyakorlati tapasztalatok lehetővé tették *központi könyvtári szolgáltatások* megszervezését. A három nagy állami könyvtár (a berlini, a frankfurti és a müncheni), a központi szakkönyvtárak együttese, a *Német Könyvtárintézet (Deutsche Bibliotheksinstitut)* és a DFG könyvtári osztálya kooperációban biztosítja ezeket a szolgáltatásokat.

A frankfurti Német Könyvtár nem elégszik meg a Német Bibliográfia hagyományos kiadásával; ezt mágnesszalagon is megjelenteti, és azok a könyvtárak, ahol a

katalógus számítógépre vitele már megtörtént, használni tudják ezt a szalagot.

Az 1978-ban alapított Német Könyvtárintézet a német és külföldi folyóiratanyag 250 ezer tételt tartalmazó adatbázisával rendelkezik. Hozzáférhető mikrofilmen, és naprakésztsége is biztosítva van. Készül a könyvtárak központi katalógusa is, amely 14 könyvtár által szolgáltatott 3,5 millió címet tartalmaz.

A *Porosz Állami Könyvtár (Staatsbibliothek)* és a keretében működő nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési dokumentációs hivatalt 1979-ben alapították. Ez a hivatal központilag fogadja a külföldről jövő kéréseket. Létrehozására az IFLA 1978-as *International Lending Principles and Instructions* című javaslata alapján került sor.

/OERTEL, D.: Planification et coopération dans les bibliothèques de la République Fédérale d'Allemagne - Bulletin des Bibliothèques de France, 26. köt. 9–10. sz. 1981. p. 541–544./

(Csengődy Eszter)

Franciaország: új egyetemi könyvtárközi kölcsönzési szabályzat

1981 májusában új rendelet váltotta fel az 1954. október 11-étől érvényben levőt, s ez a Felsőoktatási Minisztériumhoz tartozó könyvtárak és dokumentációs szervezetek könyvtárközi kölcsönzési rendjét szabályozza. A régiből az új szövegbe föl nem vett utasítások értelemszerűen érvényüket veszítik.

Az új szabályzat az IFLA 1978-ban meghatározott *DUP (Disponibilité universelle de publications - Kiadványok egyetemes hozzáférhetősége)* programjának ajánlásait, valamint a *CADIST (Centres d'acquisition et de diffusion de l'information scientifique et technique - Tudományos és műszaki információt beszerző és terjesztő központok)* feladattal megbízott első könyvtárak megszervezését szem előtt tartva készült. A CADIST célja az, hogy országos szinten hangolja össze az egyetemek különböző dokumentációs szervezeteiben a primer dokumentumok gyűjtését és terjesztését.

1. Kérőlapok

A könyvtárközi kölcsönzést speciális, kétfajta kérőlapal lehet kérni: az egyikkel az időszaki kiadványokat, a másikkal a disszertációkat, kongresszusi anyagokat, monográfiákat és új hordozókon rögzített anyagokat.